

TRADYCJE WIELKANOCNE OCALONE OD ZAPOMNIENIA DZIĘKI KRAJOWEJ LIŚCIE NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Posted on 13 kwietnia 2022



Wielkanocne kroszonki, batikowe pisanki, krzyżoki, przywołówki dyngusowe czy turki to jedynie kilka z ponad 57 emocjonujących obrzędów i tradycji, które wpisane zostały na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Pochodzące z całego kraju obyczaje, zwyczaje i przekazy, które od dziesiątek pokoleń kultywowane są w polskich rodzinach zostały ocalone przed zapomnieniem dzięki Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego prowadzonej przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Narodowy Instytut Dziedzictwa gromadzi wiedzę o dziedzictwie niematerialnym Polski czyli o naszych tradycjach, praktykach, wyobrażeniach, przekazach, wiedzy i umiejętności oraz proponuje je do wpisu na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, którą prowadzi Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Obecnie na Krajowej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego znajduje się 57 różnorodnych zjawisk czy umiejętności z całej Polski. Między innymi jest na niej kilka obrzędów związanych z obchodami świąt Wielkiej Nocy – komentuje Katarzyna Zalaśńska, Dyrektor Narodowego Instytutu Dziedzictwa.

Na Krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego wpisane są m.in.:

- **Kroszonkarstwo opolskie** - to zdobienie jaj zabarwionych na jeden kolor metodą rytowniczą (drapanie). Kroszonki ozdabiane są tradycyjnymi ornamentami roślinnymi: palmy, kwiaty, liście, których wzory są często spotykane także w haftowanych obrusach, zasłonach, dekoracyjnej pościeli (kapach), strojach i malarstwie ludowym. Różnorodność wzorów zależy od inwencji artystycznej samego twórcy. (data wpisu na Listę: 2019).
- **Krzyżoki w Borkach Małych** - tradycja polegająca na budowie bramy wielkanocnej z kilku tysięcy skorup jaj przez cały okres Wielkiego Postu, wieszaniu jej w centrum wsi w Wielką Sobotę w nocy, a także pieszym obchodzeniu pól przed wschodem słońca w Niedzielę Wielkanocną przez dwunastu kawalerów. Kultywowany jest wyłącznie w sołectwie Borki Małe w gminie Olesno w województwie opolskim. (data wpisu na Listę: 2020)
- **Zdobienie jaj wielkanocnych metodą batikową**, czyli tzw. pisanie pisanek, polega na nakładaniu warstwy lub kilku warstw wosku

i moczeniu jajka w barwniku, który pokrywa miejsca nie polane woskiem. Technika ta, stosowana na terenie Opolszczyzny jeszcze pod koniec XIX wieku, zaczęła stopniowo ulegać zapomnieniu. Sytuacja uległa zmianie wraz z pojawieniem się osób przesiedlonych po II wojnie światowej z terenów dzisiejszej Ukrainy, które wśród swoich zwyczajów świątecznych przywoziły również tradycję zdobienia jaj metodą batikową i przekazały ją kolejnym pokoleniom zamieszkującym miejscowości takie, jak Tułowice, Skarbiszowice, Niemodlin, Sady, Grodziec, Kluczbork, Czeska Wieś i Obórki (data wpisu na Listę: 2020).

- **Przywołówki dyngusowe** - to dwudniowy zwyczaj związany z obchodami Świąt Wielkanocnych bardzo powszechny na Kujawach do czasów II wojny światowej, a w niektórych wsiach spotykany jeszcze do lat 60. XX wieku. Obecnie organizowany w Szymborzu, dawniej wsi, dziś dzielnicy Inowrocławia (data wpisu na Listę: 2016).

- **Turki Grodzkie** - to męskie formacje strażników „Grobu Pańskiego, składające się wyłącznie z kawalerów. W gminie Grodzisko Dolne młodzi mężczyźni, którzy chcą „służyć za turka” przychodzą na ogłoszane przez księży spotkanie około jednego miesiąca przed Wielkanocą, by rozpocząć ćwiczenie musztry paradnej. „Turkami” zostają najczęściej kawalerowie, którzy pielęgnują rodzinną tradycję. (data wpisu na Listę: 2017).

- **Bziuki** – wielkanocny zwyczaj dmuchania ogni w Koprzywnicy podczas rezurekcji w Wielką Sobotę, kultywowany w Koprzywnicy. W procesji okrążającej trzykrotnie tamtejszy kościół biorą udział strażacy z miejscowej Ochotniczej Straży Pożarnej. Kilku z nich (najczęściej czterech), idąc przed księdzem niosącym Najświętszy Sakrament, wypryskuje na niesione pochodnie pobraną do ust naftę, tworząc w ten sposób kule lub słupy ognia. (data wpisu na listę: 2021).

Więcej o obyczajach i tradycjach Wielkanocnych w załączonym materiale oraz na stronie www.nid.pl.

Dziedzictwo niematerialne to tradycje, praktyki ale także instrumenty, przedmioty, artefakty i przestrzeń kulturowa – które całe wspólnoty, grupy oraz pojedyncze osoby uznają za część własnego dziedzictwa kulturowego. To niematerialne dziedzictwo kulturowe, przekazywane z pokolenia na pokolenie, jest stale odtwarzane przez wspólnoty w relacji z ich otoczeniem, oddziaływaniem przyrody i ich historią oraz zapewnia im poczucie tożsamości i ciągłości, przyczyniając się w ten sposób do wzrostu poszanowania dla różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności.

W 2011 roku Polska ratyfikowała Konwencję UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, a lista jest prowadzona od 2014 roku. W październiku 2003 roku przyjęto w Paryżu Konwencję w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. To pierwszy międzynarodowy traktat stwarzający ramy prawne, administracyjne i finansowe dla ochrony tego dziedzictwa. Polska ratyfikowała Konwencję w sierpniu 2011 roku jako 135. Państwo-Strona – dodaje Katarzyna Zalasieńska.

W 2011 roku w Narodowym Instytucie Dziedzictwa powstał Zespół ds. niematerialnego dziedzictwa kulturowego, który koordynuje działania związane z wdrażaniem postanowień Konwencji UNESCO. Jego częścią są regionalni koordynatorzy w Oddziałach Terenowych NID działający na terenie poszczególnych województw.



Pisanki wykonane metodą batikową / fot. NID



Przywołówki dyngusowe w Szymborzu (Inowrocław) / fot. NID